

ASPECTE ALE ACTIVITĂȚII DE CONSERVARE ȘI VALORIFICARE A DOCUMENTELOR DESFĂȘURATĂ DE MUZEUL MUNICIPAL DIN IAȘI ÎN PERIOADA 1920—1935

MARIA VOICU

În răstimpul celor două războaie mondiale la Iași, „orașul care vorbește prin sine de trecutul său și al neamului“ ia ființă, ca rod al unor îndelungi și stăruitoare eforturi pe tărîm cultural o societate istorico-arheologică cunoscută sub numele de MUZEUL MUNICIPAL DIN IAȘI¹.

În statutele societății înființată în octombrie 1920 prin decizia Primăriei Iașului se specifica că o primă îndatorire a acesteia era de a întemeia un muzeu care să „cuprindă obiecte vechi de artă sau cu însemnătate istorico-arheologică, lespezi de morminte cu inscripțiuni, busturi și picturi, stampe, hărți vechi, mobilier de epocă, o colecție arheologică provenind din săpăturile de la Cucuteni, veșminte, monede, documente“².

Fondatorii societății, „o mînă de oameni îndrăgostiți de comorile istorice legate de trecutul Iașilor“, ei înșiși cărturari, pasionați cercetători, autori a numeroase studii și lucrări istorice cu referințe la trecutul țării și în mod special al Iașului pătruzîndu-se de necesitatea unor înnoiri culturale au ridicat prestigiul societății încadrînd muzeul într-o largă mișcare culturală.

Faptul că inițiatorii săi au dovedit un înalt simț de înțelegere și un spirit creator în probleme legate de organizarea și funcționarea muzeului se datorește în foarte mare măsură concepției potrivit căreia considerau muzeul „o instituție destinată publicului, pentru delectarea și instruirea acestuia avînd menirea de a studia, conserva și analiza prin diferite mijloace dar în primul rînd de a expune, obiecte de valoare culturală“³.

Întru realizarea acestui nobil deziderat, Primăria urbei încredința tinerei societăți culturale tot ce avea mai de preț ca : obiecte de artă, hărți istorice, toblouri istorice, documente, picturi recunoscînd însă că

1. Ioan Neculce — Buletinul Muzeului Municipal din Iași, an I, fascicola I, (octombrie 1921), Iași tipografia „Lumina Moldovei“ ;
2. Arhivele statului Iași, Fond. Muzeul Municipal din Iași, pachet doc. II (1926—1933) dosar 1/1926, fila 1 ;
3. Statutele Societății Muzeului Municipal din Iași ;

„nu e ușor lucru a deștepta atenția pentru cultul trecutului în vremurile de după război și într-un oraș ca Iași, așa de greu încercat“⁴.

Instalat în cursul anului 1920 într-un imobil impropriu (aripa zidită a clădirii Externatului Secundar de fete, construcție restaurată pe chel-tuiala Societății Invalizilor de război și aflată în curtea mănăstirii Golia, alături de clădirea Arhivelor Statului) dar fără mijloace necesare ființării, (pentru o îndelungată perioadă de timp muzeul nereușind să-și deschidă porțile publicului vizitator), nu s-a putut deci realiza, așa cum constatau înșiși creatorii săi, „conform cerințelor culturale moderne“.

Deși s-au făcut serioase demersuri pentru ca muzeul „să-și aibă localul său propriu, frumos și impunător ca stil, deoarece“ răzlețitele săli de cabinet, de pinacotecă și arheologie trebuiau centralizate într-un muzeu care să fie podoaba Iașilor⁵, care să devină accesibil marelui public, toate aceste firești deziderate n-au putut totuși depăși faza proiectelor.

În pofida multor greutăți, inerente oricărui început, distinsul colectiv științific al muzeului, constituit în mare parte din remarcabili cercetători ai Arhivelor Statului care s-au impus atenției și prețuirii prin activitatea desfășurată, precum Gheorghe Ghibănescu, Sever Zotta sau N. A. Bogdan — pentru a nu cita decât câteva nume — s-au preocupat îndeaproape atît de organizarea muzeului ca instituție cultural-științifică cît și cu sporirea colecțiilor sale de cărți, obiecte și documente.

Patrimoniul muzeului inițial constituit doar din ceea ce s-a mai putut recupera din vechile colecții ale Academiei Mihăilene, ale Cabinetului de Istorie Naturală de pe lângă Societatea de Medici și Naturaliști din Iași la care se adaugă donațiile succesive ale Primăriei, avea cu vremea să cuprindă o serie de valori de importanță națională, de o reală valoare științifică.

Merită să consemnăm aici, dispozițiile Primăriei din cursul anului 1922 privind cedarea către Muzeul Municipal din Iași a bogatei și valoroasei colecții de cărți, documente, obiecte istorice și piese de artă aparținînd Muzeului inginer Virgil Hălăceanu aflat într-o încăpere insalubră situată în turnul mănăstirii Golia din Iași; întreaga donație reprezentînd valorosul capital de 100.000 lei, după cum observase N. A. Bogdan care s-a ocupat în mod deosebit de catalogarea și evidența acestei colecții.

Dintr-o studiere amănunțită a fondului de documente al Muzeului Municipal din Iași, aflat în păstrare la Arhivele Statului din Iași, constatăm că numeroase obiecte și documente provenite din achiziții și mai ales din donații au intrat de-a lungul anilor în patrimoniul acestei prestigioase instituții.

Pe lângă muzeu, conform prevederilor statuare, Comitetul de Conducere al Societății a depus susținute eforturi pentru organizarea unei biblioteci, ca secția de sine stătătoare ce trebuia să cuprindă, în ideea

4. „Ioan Neculce — Buletinul Muzeului Municipal din Iași, an I, fascicola II, 1922, p. 352;

5. Idem, an I, fascicola I (octombrie 1921);

fondatorilor, „tot ce s-a publicat de la Cazaniile lui Varlaam din 1641 pînă azi ca biserică, cronică teatru, știință, litere, artă, etc“⁶.

Dacă la început tot Primăria urbei a pus la dispoziția publicului, pentru studiu, propria-i bibliotecă ce însuma aproximativ 2732 volume, pe parcurs, paralel cu eforturile întreprinse pentru dotarea cu mobilier adecvat în scopul conservării și în același timp la îndemîna publicului cititor s-a desfășurat o neîntreruptă activitate în vederea sporirii patrimoniului, a colecțiilor de cărți rare și de documente valoroase. Acest fapt se concretizează în numeroasele hotărîri adoptate cu prilejul eficientelor ședințe de lucru în care un accent deosebit s-a pus pe alocarea unor fonduri substanțiale la achiziții, pe fișarea și catalogarea colecțiilor.

În această idee Comitetul de conducere al Muzeului a înaintat o adresă Rectoratului Universității din Iași cu rugămintea de a i se acorda prin Comitetul Bibliotecii Universitare „cite un exemplar din toate tipăriturile“⁷, specificîndu-se că prin aceasta se face un îndoit serviciu publicului cititor.

Exemplu în această privință este și hotărîrea librăriei ieșene Kupermann, din 27 iunie 1921, de a pune la dispoziția muzeului „pentru a i se începe organizarea bibliotecii, ca o secție a Muzeului Municipal 450 volume cărți vechi tipărite în Iași, acte vechi precum și o serie de hărți istorice“⁸.

Una din direcțiile fundamentale ale activității desfășurate de Muzeul Municipal din Iași o constituie însă conservarea și valorificarea în mod practic, prin publicații, a documentelor aflate în patrimoniul său — latură ce a imprimat întregii activități o pecete hotărîtoare din punct de vedere științific.

Un prim pas pe această cale l-a constituit preluarea de către muzeu, în păstrare definitivă a vechii arhive a Eforiei orașenești care se deteriora în subsolul Primăriei“, pentru a sluji la studiile ce se vor face asupra Iașilor“⁹.

Pentru instalarea arhivei s-a dispus alocarea, din fondurile Primăriei a unor considerabile sume bănești necesare procurării de mobilier adecvat și s-a depus un uriaș volum de muncă pentru catalogarea celor 5 000 documente (începînd cu anul 1427, dintre care 3 088 inventariate iar 2.363 dosare ale Primăriei începînd cu anul 1832.

Arhiva, așa cum o demonstrează cu prisosință, prestigioasa publicație a Societății : — Buletinul Muzeului Municipal —, avea să constituie pentru cercetătorii muzeului un valoros material de studiu“ a tot ceea ce a însemnat viața municipală a fostei capitale a Moldovei“, dar, pînă a se ajunge la această etapă a fost nevoie de o muncă uriașă necesară pentru clasarea și catalogarea documentelor. S-a hotărît, de comun acord, ca documentele să fie înregistrate în condici speciale, pe opisuri și în plicuri după donațiuni și achiziții. De asemenea s-a convenit să se

7. „Ioan Neculce — Buletinul Muzeului Municipal din Iași, an I, fasc. II, 1932, p. 377 ;

8. Idem ;

9. Statutele Societății istoriceo-arheologice „Muzeul Orașului Iași“ ;

respecte ordinea cronologică a documentelor, pe fișe special întocmite și pe secții pentru a putea fi consultate de cititorii interesați.

În scopul asigurării unei evidențe clare și la zi a patrimoniului, activitatea de catalogare și fișare se constituie pe măsură ce noi oferte și achiziții aveau să sporească cu timpul zestrea muzeului.

Astfel merită a fi menționate aici pentru valorificarea istorică pe care o cuprind, donația Lucia Octav Ierbiceanu cuprinzând un număr de 45 documente dintre anii 1540—1860; Arhiva de acte familiare I. Grigoriu Havas; Arhiva de acte vechi ale clironomilor Nicolae Drosu din Iași, foarte bogată în acte istorice (dintre care numai cinci pergamente); Acte și documente ale Smarandei Macri, directoarea fostei Școli Centrale de fete din Iași; un număr de 26 de documente de la Victor Vrabie, pensionar din Iași, acte ce privesc persoana lui Mitică Rosetti, cumnatul lui Al. I. Cuza. În cursul anului 1922, după mai multe demersuri au fost aduse la muzeu, în păstrare definitivă „lada cu documente istorice ale breslei „calicilor“¹⁰.

S-a ajuns astfel la un moment dat, ca valoarea actelor istorice intrate în patrimoniul muzeului să treacă peste 50 000 lei și s-au primit, în același timp numeroase asigurări că mulți „sînt dispuși a da obolul lor îndată ce muzeul va fi deschis publicului“¹¹.

În cursul anului 1925 s-a adus la cunoștința Comitetului că Dan Bădărău, aflat la Paris, „ar putea strînge pentru Muzeul Municipal mai multe obiecte, fotografii și scrisori de la Colonia franceză care a stat în Iași în timpul războiului“, dacă ar avea o scrisoare de recomandare din partea acestui comitet.

Pentru ca „să nu se aștearnă colbul pe vechile arhive și pentru a le face“ să vorbească despre ceea ce ele cuprind mai de seamă, revista muzeului — „IOAN NECULCE, BULETINUL MUZEULUI MUNICIPAL DIN IAȘI“ — va publica „date și acte cu referință la locuri, la lucruri și așezăminte vechi și apoi la persoane care au ilustrat viața Iașilor cu puternica lor personalitate“¹².

Însăși titlul revistei, avea să devină curînd un titlu de generală atenție pentru țara întreagă.

În interesul de a se întinde acțiunea culturală a muzeului și a grupa un mai mare număr de cărturari în jurul Buletinului au fost cooptați în colectivul de redacție, cu titlul de membri corespondenți, cărturari înimoși, mulți dintre ei profesori de istorie la diferite școli din Iași precum: V. Petroveanu, C. Stamboliu, A. B. Brandia, C. Praja, Emil Diaconescu și alții.

La 26 martie 1921, Comitetul Muzeului Municipal aprobă oferta făcută de Societatea Anonimă „LUMINA MOLDOVEI“ (editură librărie, tipografie, legătorie) care funcționa în marele hotel „Bejan“ din Iași,

10. „Ioan Neculce — Buletinul Muzeului Municipal din Iași an I, fascicola II, 1922, p. 367—368;

11. Idem an I, 1921,

12. „Ioan Neculce — Buletinul Muzeului Municipal din Iași“, an I, fasc. I (octombrie 1921), Iași;

pentru tipărirea primului număr din Buletin. În fondul de documente al Muzeului Municipal se mai păstrează o factură remisă lui N. A. Bogdan, casierul muzeului de către L. M. Sadoveanu, din partea tipografiei „Lumina Moldovei“ pentru 1.000 exemplare din Buletin¹³.

Întrucît una din îndatoririle Societății, stabilită prin dispoziții de ordin statutar era aceea de a întreține schimburi de publicații cu alte instituții culturale, în cursul anului 1923, Comitetul Muzeului a dispus redactarea unei adrese în 500 exemplare „ce se vor trimite tuturor oficialităților din țară (prefecturilor de județe, primăriilor din țară și personalităților cunoscute ca fiind dornice de a se interesa de mișcarea istorico-culturală a muzeului prin Buletinul său istorico-arheologic.

Cum procurarea materialului istoric, „ce privește țara întreagă necesită cheltuieli de deplasare“, (în mod cu totul special excursiile de documentare inițiate de către organizatorii muzeului în scopul de a depista monumente și inscripții; în Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat) Comitetul Muzeului a înaintat o adresă la 12 iulie 1926 Ministerului Transportului și Telecomunicațiilor solicitînd eliberarea unui abonament de clasa I „pe toate liniile ferate din țară“¹⁴.

Astfel, de nenumărate ori, în coloanele Buletinului sînt inserate impresii deosebit de valoroase din timpul acestor excursii, ca de pildă, excursia efectuată de Gh. Ghibănescu, împreună cu un grup de profesori și elevi în părțile Ardealului și Banatului vizitînd orașele Sibiu, Blaj, Alba Iulia, Orăștie, Deva, Hunedoara, Sarmisegetuza, Caransebeș¹⁵, în cursul anului 1923. Excursia a prilejuit nu numai cunoașterea unor monumente importante ci și o serie de observații realiste „deoarece piesele muzeelor din Sibiu, Blaj, Deva, rețin în mod deosebit atenția pentru studiu“¹⁶. În această idee colectivul muzeului a inițiat o activitate meritorie pentru cunoașterea muzeelor țării publicînd lucrarea „Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș“ semnată de Coriolan Petranu, și considerată pe bună dreptate, „extrem de interesantă pentru cunoașterea muzeelor din Transilvania“.

Valoarea studiilor publicate a adus revistei un real prestigiu, fiind tot mai des solicitată de diferite instituții și persoane particulare din cele mai diferite colțuri ale țării Astfel la 17 ianuarie 1924, Muzeul Limbii Române din Cluj, solicita pe adresa sa „toate numerele apărute din prețioasa revistă, primită în schimbul „Dacoromâniei“¹⁷.

La 13 februarie 1923 N.A. Bogdan, președintele Comitetului face cunoscut prefectului de Roman că „în urma dorinței arătate de a înzestra unele biblioteci ale cursului secundar urban și rural cu reviste, se trimite un număr de 10 exemplare¹⁸.

13. Arhivele statului Iași, Fond. Muzeul Municipal Iași, I (1921—1925) fila 4/1921;

14. Arhivele statului Iași, Fond. Muzeul Municipal din Iași I (1921—1925), dosar 2/1923, fila 21;

15. „Ioan Neculce — Buletinul Muzeului Municipal din Iași“, fasc. 3/1923, p. 210;

16. Coriolan Petranu, Muzeele din Transilvania, Banat Crișana și Maramureș, Buc. 1929 (publicat sub formă de recenzie în „Ioan Neculce — Buletinul Muzeului Municipal din Iași“, 4/1924;

Din fondul de documente citat, deținem informația că pînă la 30 decembrie 1925 revista avea asigurat un număr de 75 de abonați, număr ce va spori cu fiecare an, cu toate greutatea ivite în tipărirea ei, mai ales „acum cînd tiparul — se specifica în documente— este foarte scump și se simte nevoia de o majorare a subvenției din partea Primăriei“¹⁹.

„Luînd în vedere scumpirea hîrtiei și a mîinii de lucru — se aprecia în ședința din 7 august 1923 a Comitetului Muzeului Municipal s-a dispus, pentru a nu se înceta apariția publicației — ca numărul colilor de tipar să se condiționeze cu mijloacele bănești de care s-ar putea dispune, fie printr-o desfacere mai mare de abonamente fie printr-o spornică donație, fie chiar prin credite extraordinare ce s-ar acorda de actuala administrație comunală în urma unor noi și energice intervenții“²⁰.

În ședința de lucru a Comitetului Muzeului Municipal din decembrie 1930 se face cunoscut că „zăbava pusă în apariția volumului al 9-lea din Buletinul „Ioan Neculce“ se datorește și greutatea prin care trece tipografia „Viața Românească“ cu rotația intermitentă a lucrărilor, cu reducerea salariilor și cu lipsurile sale generale care au adus apoi cu sine închiderea atelierelor și lichidarea societății“²¹. Așa se explică de ce a doua parte a volumului al 9-lea din Buletin s-a tipărit prin contribuția benevolă a Cercului ieșenilor aflați în București.

Apariția revistei ca și prodigioasa sa activitate științifică a constituit un îndemn și o pildă demnă de urmat, deoarece, cu numeroase și considerabile sacrificii au fost „scoase din uitare“ mărturii de mare importanță istorică pentru neamul românesc.

17. Arhivele Statului Iași, Fond. Muzeul Municipal din Iași, pachet I (1921—1925), dos. 3/1924, fascicola 4 ;

18. Arhivele Statului Iași, Fond. Muzeul Municipal din Iași, I (1921—1925), dosar 2/1923, fasc. 2 ;

19. Idem, fasc. I 1928 ;

20. Ibidem, fasc. I 1928 ;